

Veterinaire bedrijfsmonitoring

De ontwikkeling van een systeem

Manon Schuppers
Ed van Klink
Geert van der Peet



landbouw, natuurbeheer
en visserij

© 2002 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Rapport EC-LNV nr. 2002/167
Ede/Wageningen

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2002/167 en het aantal exemplaren.

Oplage 50 exemplaren

Samenstelling Manon Schuppers, Ed van Klink, Geert van der Peet

Druk Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres : Galvanistraat 7
Postadres : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon : 0318 671400
Fax : 0318 624737
E-mail : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

In de afgelopen jaren is Nederland diverse malen geconfronteerd met uitbraken van dierziekten. Sommige uitbraken staken plotseling de kop op en waren duidelijk herkenbaar, zoals de uitbraak van klassieke varkenspest of mond- en klauwzeer. Andere aandoeningen konden minder goed getypeerd worden, zoals het begin van de BSE-problematiek en koeien met slijtersziekte. Mogelijke voortekenen van deze uitbraken zijn niet of in onvoldoende mate herkend of zijn niet duidelijk genoeg ter beschikking gekomen voor het beleid. Hierdoor was het beleid genoodzaakt achteraf te reageren. Om eerder te kunnen reageren is vraag ontstaan naar een systeem dat beleidsmakers in staat stelt ontwikkelingen en trends op het gebied van de diergezondheid in de Nederlandse veehouderij beter te kunnen volgen.

In opdracht van Directie VVA heeft het EC-LNV gekeken naar hoe aan een dergelijk veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem vorm gegeven kan worden. Hierbij dienen verschillende vragen te worden beantwoord. Welke parameters zijn van belang om trends en ontwikkelingen te kunnen volgen? Worden deze al verzameld en zo ja, waar? Hoe kunnen al deze data bijeengebracht en verwerkt worden, zodat er bruikbare informatie beschikbaar komt voor beleidsmakers? Bij het beantwoorden van deze vragen dient er rekening mee gehouden te worden dat de administratieve lastendruk voor zowel de overheid als de private sector niet toe mag nemen. Uiteindelijk wordt in dit rapport gekomen tot een compleet beeld van hoe dit veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem georganiseerd kan worden.

Tijdens de totstandkoming van dit rapport is met diverse mensen uit de sector gesproken. Via deze weg wil ik hen hiervoor bedanken.

Drs. R.P. van Brouwershaven
Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
1.1	Achtergrond	7
1.2	Monitoring	7
1.3	Doel project	8
2	Aanpak	9
3	Operationele systemen	11
3.1	Keten Kwaliteit Melk (KKM)	11
3.2	Integrale Keten Beheersing (IKB)	12
3.3	Gezondheidsdienst voor dieren (GD)	12
3.4	Dierenartsenpraktijk (DAP)	13
3.5	Identificatie en Registratie (I&R)	13
4	Beschikbaarheid indicatoren	15
4.1	Indicatoren	15
4.2	Evaluatie bestaande databanken	17
4.2.1	Keten Kwaliteit Melk	18
4.2.2	Integrale Keten Beheersing - varken	18
4.2.3	Gezondheidsdienst voor Dieren	19
4.2.4	Dierenartsenpraktijk	20
4.2.5	Identificatie en Registratie	20
5	Discussie	23
5.1	Een veterinair bedrijfsmonitoringssysteem	23
5.2	Volledigheid indicatoren (niveau 1 en 2)	25
5.2.1	Volledigheid lijst	25
5.2.2	Verzamelen van indicatoren	27
5.3	Integratie van data (van niveau 1 en 2 naar niveau 3A)	28
5.4	Centrale databank (niveau 3)	28
5.5	Normering (niveau 3B en 3C)	29

5.6	Eigen verantwoordelijkheid (van niveau 3C naar niveau 1 en 2)	30
5.7	Analyse (niveau 4A en 4B)	30
5.8	Openbaarheid resultaten (van niveau 4B naar niveau 1 en 2)	31
5.9	Beleid (niveau 5)	31
5.10	Organisatie (niveau 3 en 4)	31
5.10.1	Volledig publiek	32
5.10.2	Volledig privaat	32
5.10.3	Combinatie publiek en privaat	32
5.10.4	Kosten	32
5.11	Draagvlak	33
6	Aanbevelingen	35

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

In de afgelopen jaren hebben diverse crises elkaar opgevolgd in de Nederlandse veehouderij. Uitbraken van varkenspest en mond- en klauwzeer, een nog steeds oplopend aantal gevallen van koeien met BSE, dioxinebesmette eieren, een MPA-besmetting van varkens en de slijterproblematiek bij rundvee hebben keer op keer de veehouderijsector op ongunstige wijze in het nieuws gebracht.

Mede uit de discussie omtrent de slijterproblematiek is gebleken dat de overheid onvoldoende inzicht heeft in wat er zich op het gebied van diergezondheid op de veehouderijbedrijven afspeelt (Verslag van een algemeen overleg, 26 991 nr. 40). Daardoor kan de overheid niet pro-actief optreden en wordt ze gedwongen om achteraf te reageren. Middels de motie Waalkens/Ter Veer heeft de Tweede Kamer aangegeven dit onacceptabel te vinden. Daarom wordt nu gewerkt aan het ontwikkelen van een monitoringssysteem middels periodieke bedrijfsbezoeken. Met behulp van een dergelijk monitoringssysteem moet een continu inzicht kunnen worden verschaft in de diergezondheidssituatie op het veehouderijbedrijf.

1.2 Monitoring

Het LEI heeft een rapport gepubliceerd waarin een lijst van indicatoren is opgesteld die gebruikt kunnen worden om inzicht te krijgen in de bedrijfssituatie (LEI, Risicobeoordeling veiligheid veehouderijbedrijven. Een instrument ter beoordeling van gegevens uit veterinaire bedrijfsmonitoring. Rapport 5.02.08, juli 2002). Dit LEI-rapport is het uitgangspunt van dit rapport. Verzocht is uit te gaan van een monitoring die periodiek wordt uitgevoerd door een dierenarts. Het bedrijf en de dierpopulatie worden beoordeeld aan de hand van risico-indicatoren. Deze indicatoren geven inzicht in de volgende zes clusters op een veehouderijbedrijf:

- Optreden van dierziektes.
- Hygiëne.
- Diergeneesmiddelengebruik.
- Strooisel, voer en drinkwater.
- Uitval.
- Welzijn.

Daarnaast is informatie nodig over de dierpopulatie. Deze indicatoren moeten inzicht geven in de gezondheid van de dieren.

In het LEI-rapport wordt een voorstel gedaan om alle indicatoren te normeren. De indicatoren worden in verschillende klassen ingedeeld en gewogen ten opzichte van elkaar. Zo wordt gekomen tot een eindbeoordeling van elk bedrijf. Deze eindbeoordeling wordt ook genormeerd, waardoor er een risicoprofiel van elk bedrijf ontstaat ten aanzien van diergezondheid, dierwelzijn en voedselveiligheid. Op basis hiervan kan de veehouderijsector gevraagd worden haar eigen verantwoordelijkheid te nemen ten aanzien van bedrijven met ongunstige risicoprofielen.

1.3 Doel project

De Directie VVA heeft aan het EC-LNV gevraagd inzicht te geven in de volgende punten:

1. Uitgaande van de risicofactoren die opgesteld zijn door het LEI: welke gegevens zijn voor de overheid essentieel en moeten verzameld worden?
2. Door wie en waar worden de onder 1. genoemde gegevens al op toegankelijke wijze verzameld en opgeslagen?
3. Wat is, gelet op de doelstelling van de monitoring, het beste format voor de monitoring?
4. Op welke plaatsen kan een eventueel hiertoe op te zetten centrale databank geplaatst worden, gelet op de eisen van vermindering van de administratieve lastendruk, kostenefficiëntie en de eis van permanente toegang van de overheid tot de data?
5. Wat zijn de voor- en nadelen van een publieke of private organisatie van het systeem van de veterinaire bedrijfsmonitoring?
6. Welke deskundigheid is noodzakelijk voor het uitvoeren van de analyses?
7. Wat zijn de kosten voor de overheid (indicatief) uitgaande van de kosten die de sectoren voor hun rekening willen nemen?

In het kader van dit project wordt het opstellen van een lijst van indicatoren beperkt tot indicatoren die van toepassing zijn op de varkens- en rundveehouderij. In een later stadium kan een soortgelijke lijst ontwikkeld worden voor andere sectoren.

2 Aanpak

De aanpak van dit rapport is in een aantal stappen te verdelen. De eerste stap betreft de resultaten van het LEI-onderzoek. De resultaten van die studie, een lijst van indicatoren, vormen het uitgangspunt van deze studie.

Eerst is geïnventariseerd welke databanken reeds bestaan en welk type informatie in deze databanken is opgeslagen. Op deze manier wordt een overzicht gekregen van de belangrijkste actoren in dit krachtenveld.

Er zijn gesprekken geweest met het LEI om de achtergrond van de indicatoren te achterhalen, die door het LEI worden aangedragen. Op deze manier wordt duidelijk waarom en hoe deze lijst tot stand is gekomen. Vervolgens is gekeken welke indicatoren reeds in welke databank zijn opgeslagen.

Daarna zijn de bestaande databanken geëvalueerd op de bruikbaarheid in de huidige toestand. Per databank is er gekeken naar de mate van dekking van de nationale veestapel, de relevantie van de data uit de databank, de mate van dekking van de problematiek, de mate van beschikbaarheid en de kostenefficiëntie. Er zijn gesprekken gevoerd met enkele actoren om het draagvlak te toetsen voor een veterinair bedrijfsmonitoringssysteem.

Daarna wordt bekeken of de lijst die door het LEI is aangedragen de volledige doelstelling van het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem dekt of dat er mogelijk aanvulling noodzakelijk is. Vervolgens wordt bekeken hoe de informatie uit de verschillende databanken het gemakkelijkst verzameld kan worden. Daarna wordt aandacht besteed aan een zogenaamde stoplichtwerking die het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem moet hebben. Hiermee wordt bedoeld dat er onderscheid gemaakt kan worden tussen de risicoprofielen van de bedrijven. Zo wordt een beeld gegeven van bedrijven met een hoog, laag of gemiddeld risicoprofiel. Hoe wordt deze werking bereikt en hoe kan de verzamelde informatie geanalyseerd worden. Daarna wordt kort ingegaan op de vraag hoe de verzamelde data verwerkt kunnen worden. Tot slot wordt ingegaan op de vraag waar de organisatie van het monitoringssysteem geplaatst zou moeten worden, uitgaande van de kennis van de voorgaande paragrafen. Hierbij wordt de discussie omtrent een publieke dan wel private organisatie van het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem meegenomen.

3 Operationele systemen

Er wordt in Nederland al op grote schaal informatie verzameld over veehouderijbedrijven. Sommige informatie wordt opgeslagen op het bedrijf, andere informatie wordt bewaard door de dierenarts en weer andere informatie wordt centraal opgeslagen door certificeringorganisaties. Dat betekent dus ook dat niet alle verzamelde informatie op dit ogenblik zonder meer geschikt of beschikbaar is voor raadpleging van buitenaf. Voordat er verder wordt ingegaan op het op te richten monitoringssysteem, wordt er een overzicht gegeven van enkele systemen die reeds informatie verzamelen.

3.1 Keten Kwaliteit Melk (KKM)

De basis van KKM is een zelfevaluatie door de veehouder. Deze zelfevaluatie richt zich op een zestal onderwerpen. Deze zijn diergeneesmiddelen, diergezondheid en – welzijn, voer en water, melkwinning, -bewaring en inrichting, reiniging en desinfectie en tot slot milieu en afvalstoffen. De gegevens van de zelfevaluatie blijven op het bedrijf. Daarnaast vindt vier maal per jaar een periodiek bedrijfsbezoek (PBB) plaats, dat uitgevoerd wordt door een dierenarts. Het rapport van het PBB is een klinische beoordeling van de diergezondheid van melkgevende en droogstaande runderen. Er wordt gekeken naar de mogelijkheid dat runderen besmettelijke ziekten of organoleptische kenmerken overbrengen op de melk, naar zichtbare verstoringen van de algemene gezondheid, naar aandoeningen aan het geslachtsapparaat, naar darmontstekingen, naar zichtbare ontstekingen of verwondingen aan de uierhuid en naar zichtbare verschijnselen van veewetziekten die niet op het bedrijf aanwezig mogen zijn.

De GD verzorgt het databankbeheer voor de KKM en controleert de gegevens van het PBB-rapport bij binnenkomst. De controle bestaat uit een procesmatige en een inhoudelijke controle. De procesmatige controle heeft betrekking op de tijdigheid van het uitgevoerde bedrijfsonderzoek, de volledigheid van het formulier, waaronder de handtekening van veehouder en dierenarts en de inhoudelijke controle op de uitvoering/inhoud van het formulier.

De gegevens uit het rapport worden digitaal opgeslagen en zijn slechts met toestemming van de veehouder toegankelijk. Op dit ogenblik worden de gegevens niet verder verwerkt. De mogelijkheden van analyse worden beperkt door de gegevens zelf. Zo worden bijvoorbeeld alleen zieke dieren gemeld en bevatten de databestanden geen gegevens over de bedrijfsomvang en dus kunnen percentages zieke dieren hieruit niet berekend worden.

In het contract met de veehouder is opgenomen dat de gegevens beschikbaar gesteld kunnen worden aan de overheid als en zodra daar een wettelijke verplichting toe bestaat. Op dit ogenblik is dit nog niet het geval.

3.2 Integrale Keten Beheersing (IKB)

IKB is een certificeringorganisatie voor de gehele varkens- en varkensvleesproducerende kolom. Daarnaast bestaat nu nog de certificeringorganisatie SKOVAR. IKB en SKOVAR gaan in het najaar van 2002 samen. De nieuwe organisatie voert de naam IKB en hanteert de eisen van SKOVAR. In dit rapport wordt al uitgegaan van de nieuwe situatie.

Naast een algemene set van voorschriften die voor de gehele varkens- en varkensvleesproducerende kolom geldt, heeft IKB aanvullende voorschriften voor elke schakel. In het kader van dit rapport wordt alleen gekeken naar de aanvullende eisen voor het fokbedrijf, het opfokbedrijf, het vermeerderingsbedrijf, het vleesvarkensbedrijf en het gesloten bedrijf.

De eisen die gesteld worden zijn gericht op vragen vanuit de markt, voedselveiligheid, diergezondheid, dierenwelzijn, hygiëne, I&R en op diergeneesmiddelen, verboden stoffen en hormonen. Minstens eenmaal per jaar wordt elk bedrijf gecontroleerd. Minimale eis voor deelname aan de IKB is deelname aan de verplichte RBD-regeling die uitgevoerd wordt door de GD. Daarnaast neemt de varkenshouder in het kader van IKB deel aan bedrijfsbegeleiding door de dierenarts. Ten minste eenmaal per vier weken wordt een bedrijfsbegeleidingsbezoek uitgevoerd. De begeleiding richt zich op de diergezondheid en het management.

Driemaandelijks wordt door de dierenarts gerapporteerd aan de IKB over het aantal bezochte bedrijven, de bedrijfsomvang, het aantal afgelegde bezoeken, het aantal meldingen van uitval van dieren die de vastgestelde uitvalspercentages per diercategorie overschrijden en het aantal onverklaarde ziektebeelden waarvan geen diagnose is vastgesteld. De IKB verzorgt zelf het databankbeheer.

3.3 Gezondheidsdienst voor dieren (GD)

De GD voert verschillende bestrijdingsprogramma's uit bij rundvee en varkens. Enkele daarvan zijn verplicht voor de gehele sector, andere zijn gebaseerd op vrijwillige deelname.

De Regeling Bedrijfscontrole Dierziekten (RBD) is een verplicht programma voor alle varkenshouders. In het kader hiervan worden alle varkensbedrijven één maal per vier weken bezocht voor een klinische inspectie van de varkens. Er wordt gekeken naar mogelijk klinische verschijnselen van aangifteplichtige dierziekten. Daarnaast worden één maal per vier maanden bloedmonsters genomen die getest worden op de aanwezigheid van SVD en de ziekte van Aujeszky. Driemaal per jaar wordt er gevaccineerd tegen de ziekte van Aujeszky. Bovenop deze minimale eisen worden varkensfok- en subfokbedrijven één maal per maand gecontroleerd op aanwezigheid van klassieke varkenspest. De coördinatie en databankbeheer van dit programma zijn in handen van de GD.

Andere verplichte programma's die uitgevoerd en gecoördineerd worden door de GD zijn de Aujeszkybestrijding voor varkens en de brucellosebestrijding en de enzoötische leucosebestrijding bij runderen. Bestrijdingsprogramma's kunnen verplicht gesteld worden door de overheid of door de sector zelf.

Naast de verplichte programma's voert de GD ook enkele programma's uit die gebaseerd zijn op vrijwilligheid. Voorbeelden hiervan zijn de para-tbc-campagne bij rundvee en schurftbestrijding bij varkens. Deelnemende bedrijven krijgen bij aangetoonde afwezigheid van de ziekte een certificaat.

Wanneer een individueel veehouderijbedrijf of Nederland als geheel officieel vrij is verklaard van een ziekte, dient deze vrijstatus nog wel periodiek aangetoond te worden door middel van een daartoe toereikend aantal geteste monsters. Daarom blijven deze ziekten wel deel uitmaken van steekproefonderzoeken.

De GD heeft de meest uitgebreide databank voor de gezondheidsstatus van de Nederlandse veestapel. Vooralsnog is de registratie voor de verschillende bedrijfstakken niet uniform. Er wordt al jaren gewerkt aan een parallelle systematiek voor de verschillende bedrijfstakken, maar het zal nog geruime tijd duren voordat dit gerealiseerd is.

3.4 Dierenartsenpraktijk (DAP)

De bedrijfsdierenarts legt periodieke bedrijfsbezoeken af. Hij registreert de ziektegevallen en de gestelde diagnose. Daarnaast registreert hij welke medicijnen en vaccins verstrekt worden. Deze bedrijfsinformatie wordt opgeslagen in de databank van de DAP.

3.5 Identificatie en Registratie (I&R)

Het I&R-systeem registreert alle dierbewegingen binnen Nederland op basis van verplichtingen vanuit Europese en nationale regelgeving. Het I&R-nummer dat een dier krijgt toegewezen is gekoppeld aan het unieke bedrijfsnummer van de veehouder. Het systeem onderscheidt zeven meldingstypen, te weten aanvoer, afvoer, export, slacht, import, geboorte en dood. Hiermee worden alle dierbewegingen in Nederland in kaart gebracht.

Runderen in Nederland krijgen een uniek nummer toegewezen. Varkens worden per koppel geïdentificeerd. Vleesvarkens blijven ook gedurende hun leven als koppel bij elkaar en worden als koppel afgevoerd naar de slachterij.

De I&R-systeem is gekoppeld aan enkele andere systemen. Er zijn faxuitwisselingen van rundgegevens met slachthuizen. Daarnaast is er een koppeling met het Voice-Response-systeem van Rendac.

4 Beschikbaarheid indicatoren

4.1 Indicatoren

Het LEI heeft een rapport gepubliceerd waarin het geïnventariseerd heeft welke indicatoren van belang zijn voor de bedrijfsmonitoring (LEI, Rapport 5.02.08, juli 2002). Het LEI heeft een lange lijst van mogelijke indicatoren getoetst op de mogelijkheid om deze objectief en betrouwbaar te meten, op de effectiviteit van de indicatoren en op de lastendruk die het met zich mee brengt om de indicator te meten. De indicatoren die overgebleven zijn, zijn dus objectief meetbaar, effectief en veroorzaken een lage lastendruk. Daarom is deze lijst volledig overgenomen. In tabel 4.1 en 4.2 wordt weergegeven welke van deze indicatoren reeds verzameld worden en waar deze staan geregistreerd.

Tabel 4.1 Indicatoren en beschikbaarheid voor melkveebedrijven

Cluster	Indicator	Databank				
		KKM	GD	DAP	I&R	
Optreden dierziektes	Status IBR	X	X			
	Status BVD	X	X			
	Status Para-TBC	X	X			
	Status salmonella	X	X			
	Curatief diergeneesmiddelengebruik	X		X		
	% zieke dieren volgens KKM-normen	X				
	Structurele bedrijfsbegeleiding dierenarts	X		X		
	Celgetal					
	Hygiëne	Gesloten bedrijfsvoering				
		Jongveestal gescheiden				
Bedrijfskleding		X				
Gebruik hygiënesluis		X				
Looproute						
Ongediertebestrijding						
Afkalfstal						
Ziekenboeg						
Afleverhokken						
Quarantainestal						
Diergeneesmiddelen	Administratie bezoekers					
	Kiemgetal					
	Totaal diergeneesmiddelengebruik	X		X		
	Geneesmiddelenadministratie	X				
	Naleven wachttijden	X				

Cluster	Indicator	Databank			
		KKM	GD	DAP	I&R
Strooisel, voer en drinkwater	GMP-krachtvoer enkelvoudige voeders	X			
	Reinigen silo's	X			
	Regelmatig reinigen opslag	X			
	Afdekking kuil	X			
	Voerkwaliteit (schimmels en dergelijke)	X			
	Waterkwaliteit	X			
	Hygiëne waterbakken in stal	X			
	Droge opslag	X			
	Strooisel kwaliteit (schimmels en dergelijke)	X			
Uitval	Uitval jongvee				X
	Uitval melkkoeien				X
Welzijn	Leeftijdsopbouw veestapel				X
	Beweiding (>120 dagen)				
	Stroefheid vloeren				
	Bedrijfstype				
	Stalsysteem (potstal, grupstal en dergelijke)				
	Boxgrootte				

* Lijst van indicatoren: afkomstig uit LEI-rapport 5.02.08, juli 2002

Tabel 4.2 Indicatoren en beschikbaarheid voor varkensbedrijven

Cluster	Indicator	Databank			
		IKB	GD	DAP	I&R
Optreden dierziektes	Status schurft	X	X		
	Status Aujeszky	X	X		
	Status snuffelziekte		X		
	Curatief	X	X		
Hygiëne	diergeneesmiddelengebruik				
	All-in-all-out				
	Gesloten bedrijfsvoering				
	Kraamopfokhokken				
	R&O stal	X			
	Gebruik hygiënesluis	X			
	Bedrijfskleding	X			
	Laarzenborstels per stal				
	Looproute				
	Bedrijfs-/transportweg	X			
	Dierdichte stallen	X			
	Ongedieretebestrijding	X			
	Quarantainestal				
	Ziekenboeg	X			
	Afleverhokken	X			
Diergeneesmiddelen	Administratie bezoekers	X			
	Geneesmiddelenadministratie	X			
	Totaal	X		X	
	diergeneesmiddelengebruik				
	Naleven wachttijden	X			

Cluster	Indicator	Databank			
		IKB	GD	DAP	I&R
Strooisel, voer en drinkwater	<u>Krachtvoer:</u>				
	- (Voerkwaliteit) GMP-enkelvoudige voeders	X			
	- Reinigen silo	X			
	<u>Brijvoer:</u>				
	- Gesloten leidingensysteem	X			
	- Homogeniteit mengsel				
	- Zuur toevoegen	X			
	- Naspoelen leidingen	X			
	- Afgesloten opslag (schimmel)	X			
	<u>Water:</u>				
	- Waterkwaliteit en monstername	X			
	- Zuur toevoegen				
	- Reinigen leidingen	X			
	- Hygiëne waterbakken stal	X			
	<u>Strooisel:</u>				
- Droge opslag	X				
- Strooisel kwaliteit (schimmels en dergelijk)	X				
Uitval	Uitval tot spenen				
	Uitval vleesvarkens				
	Uitval zeugen				
Welzijn	Bedrijfstype				
	Onbeperkt drinkwater				
	Diercontact mogelijk	X			
	Afzonderen zieke dieren	X			
	Afzonderen agressieve dieren	X			
	Evenwichtige opbouw leeftijd zeugenstapel				

* Lijst van indicatoren: afkomstig uit LEI-rapport 5.02.08, juli 2002

4.2 Evaluatie bestaande databanken

Het opzetten van een nieuwe databank of het gebruiken van bestaande databanken moet ertoe leiden dat gevaren voor mens en dier beter en/of sneller herkend worden, zodat sneller gereageerd kan worden vanuit beleid. Wanneer bestaande databanken gebruikt worden, is het belangrijk vooraf te weten in welke mate de gegevens die in de databank zijn opgeslagen, relevant zijn voor het uiteindelijke doel: een veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem. Om dit te bereiken, moeten de volgende vragen beantwoord worden.

1. In hoeverre is de informatie dekkend voor een betreffende sector (percentage bedrijven)?
2. Is de informatie relevant?
3. Is de informatie dekkend voor de problematiek?
4. Is het systeem kostenefficiënt?

Deze vragen worden beantwoord voor de databanken van KKM, IKB, GD, de DAP en I&R.

4.2.1 Keten Kwaliteit Melk

Dekkingsgraad sector

Bij de rundveehouderij is KKM dekkend voor meer dan 90% van de melkveebedrijven. Het is echter niet dekkend voor de rundveehouderij in zijn geheel. Omdat ziekten in de zoogkoeienhouderij en de vleesveehouderij uiterst relevant zijn en omdat uit het oogpunt van gevaren voor de consumptie het product vlees risicovoller is dan het product melk, moet aangetekend worden dat met de keuze voor KKM een belangrijk deel van de rundveesector gemist wordt.

Relevantie

KKM verdeelt het aantal dieren met aandoeningen in zeven categorieën. Enkele categorieën zijn specifiek gedefinieerd: aandoeningen aan het darmstelsel, het genitaal stelsel en de uierhuid. Andere categorieën zijn breder opgezet. Omdat binnen deze categorieën niet wordt aangegeven welke aandoeningen het betreft, is de relevantie van de informatie zeer beperkt. Verder kan het totaal aantal aandoeningen niet gerelateerd worden aan de omvang van de rundveestapel, zodat het op basis van deze databank niet aan te geven is welk percentage van de dieren gezondheidsproblemen heeft. Dit zou eventueel mogelijk zijn door de koppeling van de KKM met andere gegevens (bijvoorbeeld I&R), maar binnen de huidige databank van KKM is dit niet mogelijk.

Dekkingsgraad problematiek

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de gegevens van de KKM slechts een zeer beperkt zicht geven op de gezondheidssituatie van de rundveestapel. Een signaleringssysteem gebaseerd op deze gegevens zou slechts in geringe mate bijdragen aan snellere en scherpere inzichten in de gezondheidstoestand van de rundveestapel.

Beschikbaarheid

De beschikbaarheid van de gegevens zou na een wettelijke bepaling te regelen zijn. Toegang tot de databank is hiermee echter niet geregeld. Er is nog ruimte voor discussie over de vraag of KKM gegevens levert of zijn databank open stelt.

Kostenefficiëntie

Het gebruik van een bestaande databank is naar verwachting mogelijk tegen lage kosten. Daar staat tegenover dat de waarde van de informatie beperkt is. Hier is sprake van geringe kosten en bescheiden opbrengsten.

4.2.2 Integrale Keten Beheersing - varken

Dekkingsgraad sector

IKB wordt toegepast op 85 tot 90 procent van de Nederlandse varkensstapel. De toepassing is breed. Er zijn geen duidelijke categorieën waar geen IKB van toepassing is. Wel is het zo dat er binnen de fokkerijorganisaties topbedrijven zijn waar veel hogere eisen gesteld worden. IKB heeft een brede, maar geen volledige dekking. Voor een signaleringsfunctie lijkt IKB door de spreiding van deelname zeer geschikt.

Relevantie

IKB in de huidige vorm vraagt een driemaandelijks rapport van een dierenarts. Er is geen verplicht format voor dit rapport. Bij afwezigheid van een gestandaardiseerde rapportagevorm kan er geen uniforme verwerking plaatsvinden en is een databank in deze zin niet aan de orde.

Vanuit IKB vinden besprekingen plaats met LNV over de samenwerking en taakverdeling tussen veehouder en dierenarts, en met name over routinematige handelingen. Onderdeel van dit overleg is een voorstel voor een gestructureerde kwartaalrapportage. In dit voorstel kunnen gewenste veterinaire monitoringselementen aan de orde komen. De huidige voorstellen zijn om driemaandelijks te rapporteren en de volgende elementen op te nemen:

- Bedrijfsomvang,
- aantal bezoeken,
- het maandelijkse klinische inspectierapporten t.b.v. verplicht erkenningsonderzoek,
- stand van zaken m.b.t. de Verordening Bestrijding Ziekte van Aujeszky,
- melding van maandelijkse uitval boven vastgestelde percentages,
- aantal onverklaarbare ziektebeelden waarvoor geen diagnose is vastgesteld.

Deze informatie is relevant voor de veterinaire status van een bedrijf en geeft, indien in digitale vorm en toegankelijk opgeslagen mogelijkheden tot bewerking.

Dekkingsgraad problematiek

De rapportage zoals beoogd bij IKB is sterk veterinair georiënteerd. De rapportage is minder gericht op bedrijfshygiënische elementen. De vraag is echter of een veterinaire monitoring daar het middel toe is. Een redelijk frequente monitoring moet bij voorkeur weinig omvangrijk zijn, maar niettemin de essentie raken. Dit lijkt bereikbaar met de voorgestelde driemaandelijks rapportage van IKB, afhankelijk van de invulling.

Beschikbaarheid

In de huidige opzet is toegang tot de data niet aan de orde. Voor wat de toekomst betreft moet nog gesproken worden over de toegankelijkheid voor LNV versus een optie van levering van data op verzoek.

Kostenefficiëntie

IKB heeft de ambitie om gegevens systematisch te verzamelen. Uit het oogpunt van kostenefficiëntie is dit een aantrekkelijke mogelijkheid om bij aan te sluiten. De gegevens lijken voor een groot deel verzameld te (kunnen) worden. De feitelijke behoefte van de overheid bepaalt of aanpassing van het systeem nodig is.

4.2.3 Gezondheidsdienst voor Dieren

Dekkingsgraad sector

De GD heeft systematische gezondheidsgegevens van de Nederlandse veestapel. Het is de meest volledige databank voor besmettelijke dierziekten en voor het voorkomen van en de georganiseerde bestrijdingsprogramma's voor een aantal niet-veewetziekten.

Relevantie

De GD verzamelt de meest brede gegevens voor een veterinaire bedrijfsmonitoring. De gegevens zijn vooral gericht op ziektes en niet op risico-indicatoren. Hierbij moet gewezen worden op de plaats en rol van de praktiserend dierenarts. De dienst is afhankelijk van de discipline en motivatie van de dierenarts. Dit geldt overigens ook en wellicht in sterkere mate voor andere systemen. Indien IKB op driemaandelijks basis gaat vragen om informatie die maandelijks al naar de GD wordt gestuurd dan kan zullen veel dierenartsen vragen stellen bij de zin van een dergelijke aanvullende administratieve belasting.

Dekkingsgraad problematiek

De gegevens van de GD zijn in eerste aanleg het meest dekkend voor directe veterinaire monitoring. Het gaat om de 'kern van de zaak'-gegevens. Voor specifieke beleidsbehoeften kan gekeken worden naar speciale opdrachten aan de GD in het kader van deze behoefte. Eén van deze behoeften kan zijn het rapporteren van onverklaarde of niet onderzochte gezondheidsproblemen op bedrijven.

Beschikbaarheid

De gegevens van de GD zijn in oorsprong niet openbaar. Over een eventuele ontsluiting zullen afspraken gemaakt moeten worden. Punt van discussie is ook of ruwe data ter beschikking kunnen worden gesteld of dat dit alleen bewerkte data betreft. Wanneer ruwe data ter beschikking worden gesteld, moet gekeken worden naar de privacy van de individuele veehouder. Er zijn contracten op te stellen waarin

de veehouder aangeeft geen bezwaar te hebben tegen het beschikbaar stellen van zijn bedrijfsinformatie. Dit contract wordt in de varkenshouderij al vaker gebruikt dan in de melkveehouderij.

Kostenefficiëntie

De GD is een bestaande databank met analysemogelijkheden. Tegenover het gebruik ervan staat een financiële compensatie, maar het is wel kostenefficiënt om hier gebruik van te maken. Toch moet er nog veel gebeuren aan het gelijkschakelen van systemen tussen sectoren en aan de mogelijkheden van verwerking van gegevens. Het potentieel kan verhoogd worden. Dan gaat het wel om een inzet voor doelen die bij systemen als KKM en IKB niet in beeld zijn. Daarvoor zijn die systemen eenvoudig te beperkt.

4.2.4 Dierenartsenpraktijk

Dekkingsgraad sector

De dierenarts heeft alleen informatie beschikbaar over die bedrijven, die ook bezocht worden. De meeste veehouderijbedrijven hebben een bedrijfsdierenarts, dus daarmee komt de dekking op een hoog niveau te liggen.

Relevantie

De dierenarts beschikt over informatie over ziektegevallen, gestelde diagnoses en behandelingen. Verstrekte medicijnen en vaccins worden geregistreerd. Daarmee is de informatie zeer relevant voor wat betreft de ziektestatus van een bedrijf. Echter, niet alle bedrijven worden even regelmatig bezocht door een dierenarts. In sommige gevallen is er een maandelijks terugkerend bedrijfsbezoek, waarin alle actuele ontwikkelingen op het gebied van de diergezondheid geregistreerd worden. In deze gevallen bestaat er een duidelijk en compleet beeld van het bedrijf. Andere veehouders nemen geen deel aan bedrijfsbegeleidingsprojecten. Deze bedrijven worden dus minimaal bezocht door de dierenarts en de gezondheidsgeschiedenis van het bedrijf bevat dan alleen de ergste gevallen.

Dekkingsgraad problematiek

Uit het bovenstaande blijkt reeds, dat de informatie die via de dierenarts verkregen kan worden, sterk kan wisselen tussen bedrijven. Binnen bedrijfsbegeleidingsprojecten wordt ook gekeken naar productieresultaten. Afwijkingen hierin kunnen zo in een vroeg stadium ontdekt worden. Bedrijven die niet deelnemen kunnen lang onopgemerkt blijven, door bijvoorbeeld zieke of slecht producerende dieren versneld af te voeren. Dekkend is de informatie dus slechts voor een deel van de veehouderijbedrijven.

Beschikbaarheid

De gegevens uit de DAP zijn niet zonder meer beschikbaar, vanwege de privacy van de individuele veehouder. Hierover moeten afspraken gemaakt worden.

Kostenefficiëntie

De kostenefficiëntie is sterk afhankelijk van de afspraken die gemaakt kunnen worden met de DAP. Daarnaast is het van belang hoe de data zijn opgeslagen. Wanneer dit een systeem is dat goed uitwisselbaar is met een centrale databank, is het zeer zeker kostenefficiënt. Wanneer de data echter nog in ruime mate vooraf bewerkt moeten worden, zullen de kosten stijgen.

4.2.5 Identificatie en Registratie

Dekkingsgraad sector

De I&R is een verplicht systeem voor alle varkens en runderen in Nederland. Dieren worden gedurende hun gehele leven gevolgd, hetzij op dierniveau, hetzij op koppelniveau. Daarmee is de dekking dus 100%. Punten van aandacht zijn wel de tijdigheid, de volledigheid en de juistheid van de meldingen. Tijdigheid betreft het aantal dagen tussen de opgegeven dag van de gebeurtenis en de datum waarop de gebeurtenis wordt gemeld. Volledigheid betreft dieren zonder verblijfplaats en gaten

of overlap tussen afvoer van de eerste locatie en aanvoer op de tweede locatie. Juistheid betreft de correctheid van de geregistreerde data.

Relevantie

De informatie die wordt verzameld is zeer relevant, want hiermee ontstaat de mogelijkheid om koppelingen te leggen met en tussen andere, al bestaande en relevante gegevens.

Dekkingsgraad problematiek

Een veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem is niet gebaat bij informatie over dierbewegingen alleen. Daarom is deze databank niet dekkend voor de problematiek wanneer deze wordt ingezet zonder andere databanken ernaast. Wanneer de I&R gebruikt wordt in combinatie met andere systemen, heeft deze een zeer hoge toegevoegde waarde.

Beschikbaarheid

Aangezien de I&R onderdeel is van LNV is de informatie die opgeslagen is in de databank volledig beschikbaar voor LNV.

Kostenefficiëntie

Het gebruik van de I&R brengt geen extra kosten met zich mee.

5 Discussie

5.1 Een veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem

Een volledig functionerend veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem is een complex geheel. Er zijn vele actoren bij betrokken en er bestaan veel relaties tussen de actoren. Om een globaal overzicht te krijgen van hoe een dergelijk monitoringssysteem eruit ziet, wordt hier in figuur 5.1 een schema gepresenteerd.

Het systeem bevat feitelijk vijf verschillende niveaus, waarvan enkele nog weer verder zijn onder te verdelen. Een groot aantal actoren is in dit schema weergegeven. Een hoofdverdeling is te maken tussen de publieke actor, de overheid, en de private actoren, zoals de veehouder, certificerende instanties en andere. De publieke actor is terug te vinden in niveau 5, de private actoren in niveau 1 en 2. Niveau 3 en 4 kunnen zowel publiek als privaat georganiseerd worden; hier wordt later in dit hoofdstuk op ingegaan.

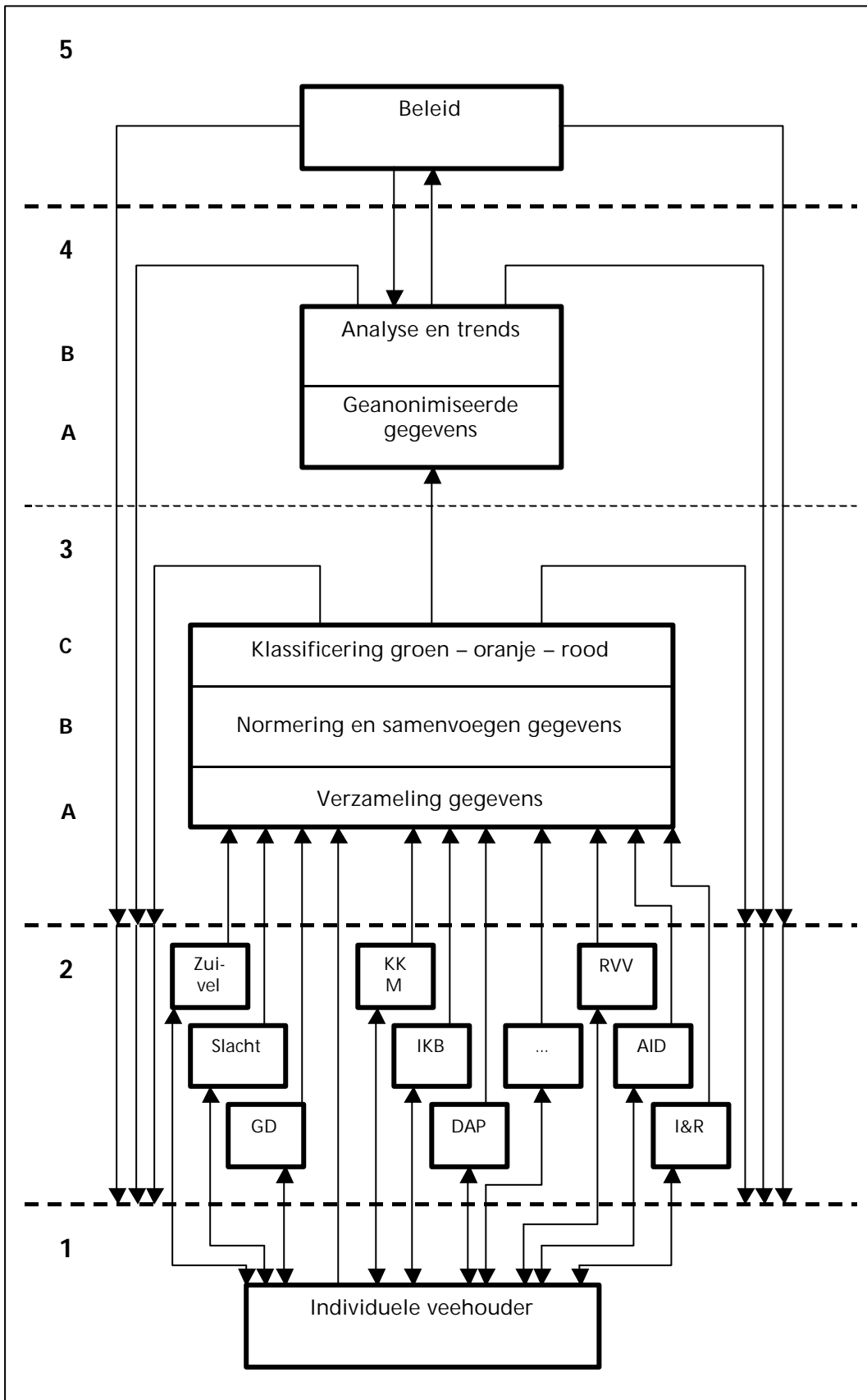
Hier wordt nu een korte toelichting gegeven op figuur 5.1. Later in dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op diverse onderdelen.

De basis van het schema wordt gevormd door de individuele veehouder. Er zijn diverse informatiestromen van niveau 1 naar niveau 2 en vice versa. Deze symboliseren de informatie die binnen de bestaande systemen reeds wordt verzameld. De zuivelfabriek beschikt over gegevens over de melkkwaliteit en koppelt deze terug naar de veehouder, de IKB beschikt over bedrijfsinformatie en de veehouder ontvangt hier rapporten van, de veehouder geeft wijzigingen in zijn veestapel door aan de I&R, etc. De informatie die van niveau 1 naar niveau 2 stroomt, wordt opgeslagen in diverse databanken. In figuur 5.1 staan op niveau 2 diverse actoren weergegeven die informatie verzamelen.

De meerwaarde van een veterinaire bedrijfsmonitoringsysteem schuilt daarin, dat informatie uit verschillende databanken wordt samengebracht, al dan niet in een centrale databank. Dit wordt gesymboliseerd door de informatiestroom van niveau 2 naar niveau 3A. Tevens kan er een informatiestroom zijn van niveau 1 direct naar niveau 3A, wanneer gebruik gemaakt wordt van bedrijfsinformatiesystemen.

Een doel van de monitoring is om individuele veehouderijbedrijven in te kunnen schalen naar laag risicoprofiel, gemiddeld risicoprofiel of hoog risicoprofiel. Hiervoor is een normering noodzakelijk. Dit gebeurt in de stroom van niveau 3A naar 3B. Hier wordt alle informatie die per bedrijf is aangeleverd samengevoegd en genormeerd. Deze normering wordt vooraf vastgesteld, hierop wordt ook later in dit hoofdstuk teruggekomen. Wanneer alle gegevens van een bedrijf genormeerd zijn, wordt een totaalscore berekend en kan het bedrijf geklassificeerd worden volgens het stoplichtmodel: groen, oranje of rood. Dit gebeurt in niveau 3C.

Wanneer de eindklassificering bekend is, vindt er een informatiestroom plaats van niveau 3C terug naar niveau 2 en 1. De achtergronden hiervan worden later in dit hoofdstuk bediscussieerd.



Figuur 5.1 Schematische weergave van een veterinair bedrijfsmonitoringssysteem

Tevens vindt er van niveau 3C een informatiestroom plaats naar niveau 4A. Op niveau 4A zijn alleen nog geanonimiseerde gegevens beschikbaar, waardoor de gegevens gebruikt kunnen worden voor analyses, terwijl de privacy van de individuele veehouder gewaarborgd blijft.

Op niveau 4B worden de gegevens geanalyseerd en wordt er gekeken naar nieuwe ontwikkelingen en trends binnen de Nederlandse veehouderij. De resultaten van deze analyses worden teruggekoppeld naar niveau 2 en 1 en doorgegeven aan niveau 5, het beleid. Het terugkoppelen naar niveau 2 en 1 is belangrijk, omdat op deze wijze de veehouderijsector zelf ook direct inzicht krijgt in de nieuwste ontwikkelingen. Uiteraard beschikt de sector al over veel inzicht in haar eigen ontwikkelingen, maar juist het geïntegreerde karakter van de gegevens binnen dit systeem zorgt voor een unieke meerwaarde. Het beschikbaar stellen van de informatie kan bijvoorbeeld middels periodieke schriftelijke publicaties of via internet met een systeem vergelijkbaar met het bedrijveninformatienetwerk van het LEI.

Naast een informatiestroom van niveau 4B naar niveau 5, moet er ook een omgekeerde informatiestroom kunnen bestaan. Deze stroom is noodzakelijk om ervoor te kunnen zorgen dat beleidsmakers kunnen vragen om specifieke analyses, naast de standaardanalyses die altijd worden uitgevoerd. Hiermee kan snel gereageerd worden op actuele situaties en vragen.

Wanneer op niveau 5 beleid is ontwikkeld, mede gebaseerd op de informatie die vrij is gekomen uit niveau 4B, kan deze teruggekoppeld worden naar de sector via de informatiestromen naar niveau 2 en 1.

In de hiernavolgende paragrafen wordt stilgestaan bij de diverse stappen uit dit monitoringssysteem. Het schema wordt van onder naar boven bediscussieerd.

5.2 Volledigheid indicatoren (niveau 1 en 2)

5.2.1 Volledigheid lijst

Het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem is erop gericht om op basis van toezicht het individuele veehouderijbedrijf en de daar aanwezige dierpopulatie te kunnen beoordelen. Het LEI heeft in opdracht van VVA een lijst van indicatoren samengesteld die aan dit doel moeten voldoen. In dit rapport is de LEI-publicatie als uitgangspunt genomen voor verdere analyses. Het is echter een goede zaak om deze lijst alsnog kritisch te observeren om te zien of de lijst volledig is.

Wanneer gekeken wordt naar wat voor type indicatoren door het LEI worden voorgesteld, blijkt dat dit enkel indicatoren zijn die voldoen aan het eerste deel van de doelstelling, namelijk het inzicht verkrijgen in het individuele veehouderijbedrijf. De indicatoren geven een beeld van hoe de veehouder zijn bedrijf managet. Hoewel er zeker een relatie bestaat tussen de kwaliteit van het management en de gezondheid van de dieren, is deze relatie zeker niet aanwezig op alle bedrijven. Een slecht management is ook zeker geen garantie voor zieke dieren. Daarom beantwoordt de lijst van het LEI niet volledig aan de doelstelling. Er mist cruciale informatie omtrent de diergezondheid.

De Tweede Kamer heeft de minister gevraagd om inzicht te verkrijgen in de diergezondheid op het individuele veehouderijbedrijf en in mogelijke trends die zich voor kunnen doen. Wanneer het voorbeeld van de slijterproblematiek wordt genomen, wordt duidelijk dat deze niet met de voorgestelde lijst van indicatoren ontdekt had kunnen worden, in ieder geval niet in een vroeg stadium. Het management van de veehouders veranderde namelijk niet, waardoor er geen trend ontdekt had kunnen worden uit de data. Om een dergelijke problematiek te kunnen ontdekken middels de monitoring zijn gegevens nodig over de diergezondheid.

Daarom wordt voorgesteld de lijst van indicatoren van het LEI uit te breiden met dierspecifieke informatie. Hier worden in tabel 5.1 en 5.2 voorstellen gedaan om de lijst aan te vullen. Daarnaast wordt vermeld waar de informatie reeds wordt verzameld. Tevens worden nog enkele aanvullingen voorgesteld voor de bedrijfsinformatie.

Tabel 5.1 Aanvullingen per cluster voor melkveebedrijf

Cluster	Indicator	Databank	
Optreden dierziekten	Besmettelijke, via melk overdraagbare dierziekten	KKM	
	Runderen die op melk abnormale organoleptische kenmerken kunnen overbrengen	KKM	
	Runderen met waarneembare verstoring/verwonding aan het reproductiesysteem	KKM	
	Runderen met waarneembare verstoring/verwonding aan het maag/darmkanaal	KKM	
	Runderen met waarneembare verstoring/verwonding aan het melkproductieapparaat	KKM	
	Overige waarneembare verstoringen van de gezondheidstoestand	KKM	
	Runderen met waarneembare locomotiestoornissen		
	Gemiddelde melkproductie Tussenkalftijd		
	Hygiëne	Droge ligplaats	KKM
		Ontsmettingsvoorziening anders dan hygiënesluis	KKM
Strooisel, voer en drinkwater	Droge opslag krachtvoer	KKM	
	Wateropname Voeropname		
Uitval	Aantal abortussen	GD	
	Uitval kalveren	I&R	
	Uitval pinken	I&R	

Tabel 5.2 Aanvullingen per cluster voor varkensbedrijf

Cluster	Indicator	Databank
Optreden dierziekten	Bedrijfsstatus	GD
	Status SVD	GD
	Biggen/zeug/jaar	
	Aantal mestdagen	
	Groei/dier/dag	
	Varkens met waarneembare locomotiestoornissen	
	Zeugen met waarneembare verstoring/verwonding aan het reproductiekanaal	
	Varkens met waarneembare verstoring/verwonding aan het maag/darmkanaal	
	Zeugen met waarneembare verstoring/verwonding aan het melkproductieapparaat	
	Overige waarneembare verstoringen van de gezondheidstoestand	
	Activiteit	
	Slachtgegevens	IKB
	Strooisel, voer en drinkwater	Voederconversie
Wateropname		
Voeropname		

5.2.2 Verzamelen van indicatoren

Zoals reeds is gebleken uit tabel 4.1, 4.2, 5.1 en 5.2, worden niet alle voorgestelde indicatoren verzameld door de databanken die in dit rapport genoemd zijn: de KKM, de IKB, de GD, de DAP en de I&R. Deze leemtes moeten dus nog aanvullend verzameld worden. Bekeken moet worden of deze indicatoren alsnog verzameld kunnen worden door bijvoorbeeld certificeringorganisaties, wanneer deze de periodieke bedrijfsbezoeken afleggen. Met IKB zijn hierover gesprekken gaande. Een andere mogelijkheid is dat de eigen dierenarts de gegevens verzamelt tijdens de bezoeken voor de bedrijfsbegeleiding. Door aan te sluiten bij bestaande situaties wordt er namelijk voor gezorgd dat de administratieve lastendruk zo laag mogelijk blijft. Ook zijn de kosten lager dan wanneer er een extra bezoek afgelegd dient te worden om de overgebleven indicatoren te verzamelen. Tevens past dit beter in het concept om zo min mogelijk bezoekers toe te laten op een veehouderijbedrijf.

In tabel 5.1 en 5.2 worden veel indicatoren voorgesteld die door geen enkele instantie worden verzameld, met uitzondering van veehouders die gebruik maken van bedrijfsmanagementsystemen. Zij zullen in staat zijn om de gevraagde kengetallen te berekenen. Ondanks dat veel veehouders deze kengetallen niet kunnen berekenen, wordt toch voorgesteld om deze indicatoren op te nemen in de veterinaire bedrijfsmonitoring. Het verloop van kengetallen door de tijd heen geeft een goed beeld van de situatie op een individueel bedrijf en kunnen een zeer goede eerste aanwijzing zijn voor eventuele problemen op een veehouderijbedrijf. Daarnaast zijn het getallen die heel objectief te meten zijn. Aangezien de Nederlandse veehouderijsector steeds verder professionaliseert, zullen in de toekomst steeds meer veehouders gebruik gaan maken van bedrijfsmanagementsystemen. Dit veterinaire bedrijfsmonitoringsproject is ook een toekomstgeoriënteerd project. Daarom wordt voorgesteld deze kengetallen mee te nemen. Aan veehouders die deze kengetallen niet kunnen leveren, kunnen bijvoorbeeld extra eisen worden gesteld. Hierdoor worden ze tevens gestimuleerd alsnog gebruik te gaan maken van een bedrijfsmanagementsysteem.

5.3 Integratie van data (van niveau 1 en 2 naar niveau 3A)

Het is belangrijk om binnen het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem de administratieve lastendruk en kosten zo laag mogelijk te houden. Dit kan door zo optimaal mogelijk gebruik te maken van reeds bestaande databanken, in plaats van informatie dubbel te verzamelen. Dit kan gebeuren door de gegevens uit de verschillende databanken samen te brengen. Hierdoor ontstaat een totaalbeeld van elk veehouderijbedrijf.

In dit rapport is tot nu toe uitgegaan van vijf verschillende databanken, te weten de KKM, de IKB, de GD, de DAP en de I&R. Er kan echter ook informatie in het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem meegenomen worden die buiten deze vijf om verzameld wordt. Te denken valt aan de Dienst Basisregistraties die in de vorm van het Basisregistratiesysteem voor Percelen (BRP) beschikt over informatie omtrent de ligging en de omgeving van het veehouderijbedrijf. Deze informatie is onder meer belangrijk om regionale trends te kunnen ontdekken. Andere mogelijkheden zijn de zuivelfabrieken, die beschikken over de uitslagen van melkcontroles, de slachterijen, die beschikken over de testresultaten van long- en levermonsters, en de AID en RVV. Veehouders die gebruik maken van bedrijfsmanagementsystemen zijn op de hoogte van de productiekengetallen, die ook zeer waardevolle informatie bevatten.

Om een integratie tot stand te kunnen brengen, is het noodzakelijk dat alle betrokken partijen gebruik maken van computersystemen die de data op vergelijkbare wijze verwerken. Hierover is dus overleg nodig met alle partijen. Wanneer ook gebruik gemaakt wordt van bedrijfsmanagementsystemen van veehouders, ontstaat het probleem dat niet alle veehouders zo'n computersysteem gebruiken, of zelfs over een computer kunnen beschikken. Voor deze veehouders moeten tijdelijke andere oplossingen gevonden worden, om de benodigde data toch te kunnen verzamelen. Daarnaast zullen in de toekomst steeds meer veehouders de beschikking krijgen over computers, waardoor dit probleem steeds kleiner zal worden.

5.4 Centrale databank (niveau 3)

Het begrip "centrale databank" hoeft niet per definitie te betekenen dat er een aparte instantie in het leven geroepen moet worden die een dergelijke databank beheert. Dit begrip kan ook betekenen dat een reeds bestaande databankbeheerder de verantwoordelijkheid krijgt om er zorg voor te dragen dat alle betrokken databanken tijdig hun informatie beschikbaar stellen voor een centrale verzameling. Gezien de enorme hoeveelheid van data waar gebruik van gemaakt wordt, is het belangrijk dat iedere databankbeheerder afzonderlijk ervoor zorgt dat de gegevens uit de eigen databank volledig en gevalideerd zijn, voordat deze beschikbaar komen voor een centrale verzameling. De beheerder van de centrale databank draagt er dan zorg voor dat de data uit de verschillende databanken op elkaar afgestemd zijn. De verantwoordelijkheid voor de correctheid van de data ligt echter primair bij de afzonderlijke databankbeheerders.

De informatie voor de centrale databank kan op twee manieren beschikbaar worden gesteld. Volgens de eerste mogelijkheid verzamelen de verschillende instanties de informatie die voor hen relevant is, slaan deze op in hun eigen databanken en stellen bewerkte data in de vorm van samenvattingen ter beschikking voor de centrale databank. In deze situatie moet vooraf vastgesteld worden welke samenvattingen de centrale databank nodig heeft van welke instantie. Voordeel hiervan is dat er "hapklare brokken" beschikbaar komen waarop geen verdere analyses uitgevoerd hoeven te worden. Dit bespaart tijd en geld. Nadeel hiervan is dat vooraf bepaald moet worden over welke data de centrale databank precies moet beschikken. Wanneer na verloop van tijd blijkt dat er behoefte bestaat aan andere informatie of aan informatie in een andere vorm, moeten hierover nieuwe onderhandelingen

plaatsvinden. Een ander nadelig punt is dat er geen zicht is op de onderliggende data. Hierdoor kan de interpretatie van gegevens bemoeilijkt worden en kunnen moeilijkheden ontstaan bij het vergelijken van informatie afkomstig van verschillende instanties.

De tweede mogelijkheid is dat de verschillende instanties de informatie die voor hen relevant is verzamelen en de gevalideerde maar onbewerkte, ruwe data ter beschikking stellen aan de centrale databank. Zelf kunnen de instanties analyses uitvoeren die voor hen van belang zijn en binnen de centrale databank kunnen de ruwe data genormeerd en gecombineerd worden met data uit andere bronnen. De lijst van indicatoren is hierbij bepalend voor welke informatie door welke instantie wordt geleverd. Nadelig is dat de centrale databank enorme hoeveelheden data te verwerken krijgt. Er moeten daarom goede analysemethoden beschikbaar zijn om de data snel te kunnen verwerken.

5.5 Normering (niveau 3B en 3C)

Om de enorme hoeveelheid van data die beschikbaar komt goed te kunnen analyseren, moeten de indicatoren genormeerd zijn. Het LEI heeft in zijn rapport een methode aangegeven om deze normering uit te voeren. Hieronder wordt deze methode kort toegelicht.

Elke indicator moet ingedeeld zijn in twee of meer groepen, die aangeven of een bedrijf op dat onderdeel goed, matig of slecht scoort. Deze score kan met punten gewaardeerd worden, waarbij bijvoorbeeld een slechte score gewaardeerd kan worden met een laag puntental. Al naar het belang van de indicator kan het puntental dat te verdienen is met een goede score hoger komen te liggen. Hierdoor wordt het verschil tussen "goed" en "slecht" sterker benadrukt.

Alle indicatoren tezamen geven een beeld van de veterinaire status van een veehouderijbedrijf. Echter, niet elke indicator is even belangrijk in de afweging van de veterinaire status. Daarom moet elke indicator een wegingsfactor toegekend krijgen, waarbij een hogere factor een zwaarder gewicht betekent. Het LEI heeft in zijn rapport een dergelijk wegingsstelsel ontwikkeld. Door tot slot voor elke indicator de wegingsfactor te vermenigvuldigen met de behaalde score voor de normering en vervolgens dit totaal te sommeren met de totalen van alle andere indicatoren, wordt de eindscore voor elke individueel bedrijf berekend.

Er kan ook voor deze eindscore een klassificering worden aangebracht. Onder een bepaald puntenniveau kan het bedrijf worden geklassificeerd als "slecht", in de middengroep scoort het bedrijf "matig" en boven een bepaald puntenniveau kan het bedrijf als "goed" worden betiteld. Door deze werking krijgt het veterinaire monitoringssysteem als het ware een stoplichtfunctie. Groen staat hier voor de "goede" groep, oranje voor de "matige" groep en rood voor de "slechte" groep. De "matige" groep kan een attentiewaarde meekrijgen en moet in de toekomst verbeteringen laten zien en de "slechte" groep kan bijvoorbeeld verplicht worden deel te nemen aan frequentere controles.

Het vaststellen van de normgrenzen moet in overleg met de sector gebeuren om zo realistisch mogelijke grenswaardes vast te kunnen stellen. Het vaststellen kan op twee manieren gebeuren. De eerste manier gaat uit van waardes waar ieder bedrijf aan zou moeten voldoen. Ongeacht de huidige situatie wordt vastgesteld welke waardes onwenselijk zijn, welke acceptabel en welke wenselijk. De huidige verdeling van de bedrijven over de groepen wordt niet meegenomen in deze methode. De andere werkwijze gaat uit van de huidige situatie en verdeelt deze bedrijven in drie groepen, waarin bijvoorbeeld de onderste 15% in de onwenselijke categorie valt, de middelste 70% in de acceptabele categorie en de bovenste 15% in de wenselijke categorie. Voor deze methode moeten op alle bedrijven de indicatoren één of twee keer verzameld worden om vast te kunnen stellen hoe de verdeling van waardes nu is.

Het willen normeren van de indicatoren stelt wel eisen aan de gegevens zoals die verzameld worden. Bij het verzamelen van de gegevens moet namelijk al rekening worden gehouden met het uiteindelijke doel waarvoor ze gebruikt gaan worden. Uiteraard moet de manier van opslaan zodanig zijn dat de informatie gebruikt kan worden, maar tevens moet de informatie in de juiste vorm verzameld worden. Wanneer bijvoorbeeld het veterinaire monitoringssysteem gebruik wil maken van drie verschillende niveaus per indicator, maar de gegevens worden tijdens het verzamelen geklassificeerd in twee niveaus, levert dit complicaties op tijdens de analyses. Daarom moet voor elke indicator nauwkeurig bekeken worden op welke wijze deze nu verzameld wordt. Daar waar verschillen bestaan tussen de gewenste en de huidige situatie, moet overlegd worden met de instantie die de indicator verzamelt om tot een oplossing te komen.

5.6 Eigen verantwoordelijkheid (van niveau 3C naar niveau 1 en 2)

Belangrijk in het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem is het concept van eigen verantwoordelijkheid van de sector. Het is de wens van de overheid om meer inzicht te krijgen in trends en ontwikkelingen in de veehouderijsector, maar deze wens leeft ook sterk bij de sector zelf. Het is namelijk de verantwoordelijkheid van de sector om producten te produceren waarbij diergezondheid, dierenwelzijn en voedselveiligheid gegarandeerd zijn. Daarom moet de sector zelf de noodzakelijke maatregelen nemen om hieraan te kunnen voldoen. Deze maatregelen kunnen niet genomen worden wanneer de sector geen inzicht heeft in haar eigen ontwikkeling. De rol van de overheid bestaat eruit om de kaders te schetsen en de randvoorwaarden te scheppen waarbinnen de sector haar werk kan doen. Dit veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem is een dergelijk instrument op basis waarvan de sector zelf kan reageren op bestaande situaties en op basis waarvan de overheid haar taak als eindverantwoordelijke voor voedselveiligheid en diergezondheid kan uitvoeren.

Op basis van de verzamelde informatie zijn alle veehouderijbedrijven genormeerd en ingedeeld in groepen. Deze informatie wordt teruggekoppeld naar de sector. Zo moet de veehouder weten hoe zijn eigen bedrijf geëvalueerd is, zodat hij op de hoogte is van de sterke en zwakke punten van zijn eigen bedrijf en daar indien noodzakelijk op kan reageren. Wanneer bedrijven ernstig onvoldoende gescoord hebben op een aantal punten, kan bijvoorbeeld de AID of de RVV hierover geïnformeerd worden, zodat deze het bedrijf vaker kunnen controleren. Wanneer de diergezondheid onder de maat is kan bijvoorbeeld de GD of de DAP geïnformeerd worden, zodat er vaker of gericht gezondheidscontroles uitgevoerd kunnen worden. Ook kan de informatie van belang zijn voor de melkfabriek of de slachterij. Producten of dieren die aangeleverd worden van een bedrijf met een zeer laag risicoprofiel kunnen minder intensief gecontroleerd worden, terwijl de controles juist geïntensiveerd kunnen worden voor dieren en producten afkomstig van bedrijven met een hoog risicoprofiel. Ook kunnen er bijvoorbeeld prijsconsequenties aan verbonden worden.

Op een dergelijke wijze wordt het nemen van eigen verantwoordelijkheid binnen de sector sterk bevorderd. Bedrijven met een laag risicoprofiel ondervinden hiervan de voordelen en bedrijven met een hoog risicoprofiel ondervinden hiervan de nadelen. Deze worden hierdoor ook direct gestimuleerd om verbeteringen aan te brengen.

5.7 Analyse (niveau 4A en 4B)

Naast het signaleren van risicobedrijven is het kunnen analyseren van trends en ontwikkelingen in de Nederlandse veehouderij een belangrijk doel van de veterinaire bedrijfsmonitoring. Om snel actuele situaties in beeld te kunnen krijgen is het essentieel dat relevante data snel weergegeven kunnen worden. Hierbij moet echter de privacy van de individuele veehouder gewaarborgd kunnen worden. Het evalueren

van het individuele bedrijf heeft al een niveau lager plaatsgevonden. De eerste stap is daarom het anonimiseren van de bedrijfsgegevens. Analyses op bijvoorbeeld regionaal niveau of binnen een bepaalde categorie van bedrijven zijn natuurlijk wel mogelijk.

Het analyseren van de gegevens zelf moet gebeuren door die organisatie die daar het best voor toegerust is. De organisatie die de analyses gaat uitvoeren, doet dit in overleg met en in opdracht van zowel bedrijfsleven als de overheid. Beide hebben namelijk een belang bij de uitkomsten van de analyses. Gedeeltelijk zijn deze belangen gelijk, maar gedeeltelijk zijn de belangen van bedrijfsleven en overheid verschillend. Op deze punten moeten aparte afspraken gemaakt kunnen worden met de analyse-unit. Over het type analyses dienen vooraf afspraken gemaakt te worden, maar ook moeten de statistici analyses kunnen uitvoeren die buiten de oorspronkelijke afspraken vallen. Nieuwe, onbekende ontwikkelingen in de veehouderij kunnen namelijk niet altijd vooraf ingeschat worden en kunnen daarom onopgemerkt blijven wanneer het analyseschema te strak is vastgesteld.

5.8 Openbaarheid resultaten (van niveau 4B naar niveau 1 en 2)

De resultaten van de analyses moeten niet alleen beschikbaar zijn voor de overheid, maar ook voor een ieder die daar interesse in heeft. Het openbaar maken van de resultaten bevordert de transparantie van de veehouderijsector naar de maatschappij toe. Daarnaast kan de sector ook haar eigen voordeel ermee doen. Middels de resultaten wordt namelijk een beeld geschetst van de situatie binnen de veehouderij. Uiteraard heeft de sector zelf al een goed beeld van haar eigen situatie, maar door het geïntegreerde karakter van de achterliggende data en door de frequentie waarmee de data worden verzameld, geven deze resultaten een nieuwe dimensie aan het geheel. Publicatie van de resultaten kan bijvoorbeeld plaatsvinden middels een periodieke, schriftelijke publicatie, middels een periodieke publicatie op internet of middels een interactief systeem vergelijkbaar met het bedrijven-informatienet (Binternet) van het LEI.

5.9 Beleid (niveau 5)

Vanuit niveau 4B stromen de resultaten van de analyses naar de beleidsmakers. Mede op basis hiervan kan nieuw beleid ontwikkeld worden, maar ook kan het oude beleid geëvalueerd worden. Beleidsmakers op niveau 5 formuleren vooraf vragen die de analisten op niveau 4B beantwoorden, maar wanneer daar behoefte aan lijkt te zijn, moet het mogelijk zijn achteraf extra vragen te formuleren. De informatiestroom van niveau 4B naar niveau 5 moet daarom interactief zijn. Nieuw ontwikkeld beleid wordt teruggekoppeld naar de sector via de informatiestromen van niveau 5 naar niveau 1 en 2.

5.10 Organisatie (niveau 3 en 4)

Bij het organiseren van een veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem gaat het vooral om de plaatsing van de niveaus 3 en 4. Er zijn drie opties voor de organisatie hiervan. In de eerste optie zijn zowel niveau 3 als 4 publiek georganiseerd. De overheid beheert de centrale databank en voert alle berekeningen en analyses uit. In de tweede optie zijn beide niveaus privaat georganiseerd. De centrale databank wordt door een private organisatie opgezet en beheerd, de analyses worden ook privaat uitgevoerd en de overheid ontvangt alleen de uiteindelijke uitkomsten. In de derde optie zijn de organisatie en uitvoering van het monitoringssysteem gedeeltelijk publiek en gedeeltelijk privaat georganiseerd. Dit betekent dat niveau 3 en 4 door verschillende

actoren beheerd kunnen worden. In de hierna volgende paragrafen wordt ingegaan op de voor- en nadelen van elke optie.

5.10.1 Volledig publiek

Wanneer het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem volledig publiek georganiseerd is, heeft de overheid dus ook het hele systeem in eigen handen. De wijze en frequentie van metingen of controles kunnen volledig aan de eigen wensen aangepast worden.

Nadelig hierbij is echter dat er volkomen voorbij wordt gegaan aan bestaande initiatieven. Op het gebied van monitoring wordt al heel veel georganiseerd en er is dus al veel expertise aanwezig. Deze wordt bij een volledig publieke organisatie niet benut.

Daarnaast wordt voorbij gegaan aan de informatiebehoefte van het bedrijfsleven. Deze behoefte is grotendeels gelijk aan die van de overheid. Het bedrijfsleven wil ook inzicht in de trends en ontwikkelingen van de veehouderijsector, om daarmee te kunnen reageren op actuele ontwikkelingen. Wanneer hier geen rekening mee wordt gehouden neemt de uiteindelijke administratieve lastendruk voor zowel de publieke als de private sector toe in plaats van af. Het draagvlak in de private sector voor een veterinair bedrijfsmonitoringssysteem zal ook afnemen wanneer er geen rekening gehouden wordt met bestaande initiatieven.

5.10.2 Volledig privaat

Wanneer het monitoringssysteem volledig privaat wordt georganiseerd bestaat de rol van de overheid eruit, de voorwaarden te scheppen waarbinnen het monitoringssysteem opgezet kan worden. De overheid geeft de opdracht aan het bedrijfsleven om een systeem op te zetten dat voldoet aan bepaalde eisen.

Wanneer deze optie wordt uitgevoerd, wordt volledig aangesloten bij reeds bestaande initiatieven. Het past ook bij het concept van sectorverantwoordelijkheid. Daar staat echter tegenover dat de overheid en het bedrijfsleven in deze een gezamenlijk belang en een gemeenschappelijk doel hebben. De overheid moet zich daarom niet afhankelijk van de private sector opstellen.

5.10.3 Combinatie publiek en privaat

Een laatste mogelijkheid voor de organisatie is een combinatie van publieke en private organisatie. Deze optie sluit het best aan bij het gezamenlijke belang en het gezamenlijke doel dat de overheid en de sector voor ogen hebben. De accenten in belangen en doelen kunnen echter verschillen. Daarmee kan bij een gezamenlijke organisatie het best rekening mee worden gehouden.

Bij de uitvoering ervan is het belangrijk dat de overheid en het bedrijfsleven samen vaststellen aan welke eisen de organisatie en uitvoering van het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem moet voldoen. Nadat deze kaders zijn bepaald kan de meest geschikte uitvoerende instantie erbij gezocht worden. Of deze instantie publiek of privaat is hoeft geen verschil te maken. Belangrijk is echter wel dat deze instantie in opdracht van zowel de overheid als het bedrijfsleven wil werken.

In figuur 5.1 zijn niveau 3, de databank, en niveau 4, de analyse, los van elkaar voorgesteld. Het is voor te stellen dat beide niveaus door dezelfde instantie uitgevoerd worden. Wanneer de databank echter aan een andere instantie wordt uitbesteed dan de analyse, kan de onafhankelijkheid van beide niveaus beter gewaarborgd blijven. Daarbij komt, dat databankbeheer andere vaardigheden vereist als data-analyse. Veel instanties hebben zich slechts toegelegd op één van beide specialismen.

5.10.4 Kosten

De kosten voor elk van deze drie opties verschillen niet veel van elkaar. In alle drie de gevallen moeten namelijk de data verzameld, genormeerd en geklassificeerd worden

en daarna moeten de data geanalyseerd worden. Aangezien overheid en bedrijfsleven een gezamenlijk doel nastreven ontvangen ze allebei de lusten van een functionerend veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem. De lasten van hetzelfde systeem moeten dan ook gedeeld worden door alle belanghebbenden. De kosten kunnen niet alleen verhaald worden op het bedrijfsleven, de overheid of de uitvoerende instanties, omdat hiermee de bereidwilligheid van de betalende partij om het monitoringssysteem beschikbaar te stellen voor andere gebruikers zal afnemen. Dit leidt uiteindelijk juist tot een verhoging van de administratieve lastendruk.

5.11 Draagvlak

Belangrijk voor het succesvol tot stand komen van een veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem is dat het systeem kan rekenen op voldoende draagvlak onder alle partijen. Dinsdag 8 oktober jongstleden is er een workshop "Monitoring" georganiseerd door het EC waar veel verschillende organisaties aan hebben deelgenomen. Tijdens de workshop is gebleken dat het idee van een monitoringssysteem gebaseerd op het koppelen van diverse bestaande databanken een groot draagvlak heeft. Er zijn echter wel een paar mits-en en maar-en aan verbonden.

Er is een gemeenschappelijk belang voor het organiseren van een veterinaire monitoringssysteem. Zowel het bedrijfsleven als de overheid erkennen de meerwaarde van het koppelen van databanken. Waar het bedrijfsleven echter wel om vraagt is een duidelijk standpunt van de overheid. Wat wil de overheid, wat is het doel van de overheid met het monitoringssysteem? Zonder duidelijk standpunt is het namelijk moeilijk voor het bedrijfsleven om goed te kunnen aansluiten bij de overheid.

Een ander belangrijk punt in de discussie is de privacy van de gegevens. Er bestaat namelijk een spanningsveld in het werkkterrein van de overheid. Enerzijds is de overheid enkel geïnteresseerd in de trends en ontwikkelingen in de Nederlandse veehouderij. In dit geval is de privacy van de individuele veehouder gewaarborgd, omdat de overheid alleen de sector als geheel bekijkt. Anderzijds heeft de overheid wel inzicht nodig in de veterinaire status van bedrijven, bijvoorbeeld ten behoeve van het afgeven van exportvergunningen. Ook is de minister te allen tijde eindverantwoordelijk voor de gezondheidssituatie op het individuele veehouderijbedrijf. Dit levert een spanningsveld op ten aanzien van de mate waarin de overheid inzicht in de primaire bedrijven nodig heeft om haar taken goed te kunnen uitvoeren. Dit kan bijvoorbeeld opgelost worden door alleen de gegevens van de bedrijven die extreem slecht scoren ter beschikking te stellen aan de overheid in de vorm van de AID of de RVV. De gegevens van alle andere bedrijven en de acties die daaruit volgen worden aan de verantwoordelijkheid van de sector overgelaten.

Concluderend kan gesteld worden dat er in de basis een goed draagvlak is voor een veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem. Er zijn echter nog veel punten van discussie voordat er dergelijk systeem daadwerkelijk kan functioneren.

6 Aanbevelingen

De tijd lijkt rijp om een veterinair bedrijfsmonitoringssysteem op te zetten. Er is een groot draagvlak voor onder de betrokkenen. Daarom verdient het de aanbeveling dat nu op initiatief van LNV een aantal stappen wordt gezet. De te ondernemen stappen worden hieronder kort toegelicht.

- Een informatieanalyse ten behoeve van de systeembouw. Er moeten namelijk interfaces gebouwd worden om de verschillende databanken met elkaar te kunnen koppelen. Tevens moet bekeken worden hoe de centrale databank opgezet moet worden.
- Een discussie over de organisatie van het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem. Gezien het gemeenschappelijk belang lijkt het voor de hand te liggen om de organisatie in een samenwerking van overheid en bedrijfsleven te regelen. De daadwerkelijke uitvoering kan toegewezen worden aan de meest geschikte organisatie. De vraag die beantwoord moet worden is welke organisatie wat gaat organiseren.
- Een discussie over hoe de financiering van de operationele en investeringskosten geregeld wordt. De kosten van het te ontwikkelen systeem kunnen niet verhaald worden op alleen de overheid of alleen het bedrijfsleven. Voor het gemeenschappelijk belang moet ook gemeenschappelijk betaald worden. De individuele veehouder kan in deze niet als een directe financierder van het monitoringssysteem gezien worden, aangezien deze al via contributies aan zuivelorganisaties, slachterijen, certificaten en dergelijke een financiële bijdrage levert.
- Een discussie over de aansturing van het veterinaire bedrijfsmonitoringssysteem. Tijdens de workshop van 8 oktober jongleden is er geopperd om een platform "Monitoring" op te richten die als denktank kan fungeren voor de ontwikkeling van monitoringssystemen. Daarnaast is er echter ook een samenwerkingsverband nodig dat beslissingen kan nemen.